

Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Έρευνας στη Συστημική Ψυχοθεραπεία

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΡΙΑ: ΤΣΑΜΠΙΚΑ ΜΠΑΦΙΤΗ, M.Sc., Ph.D., ECP, Κλινική & σχολική ψυχολόγος

SANE I 2017-2018

SANE: Ένα συνθετικό μοντέλο ψυχοθεραπείας

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

1. ολιστική θεώρηση: α) ο άνθρωπος ως το εξαγόμενο βιολογικών, ψυχολογικών, κοινωνικοπολιτισμικών και κοινωνικοοικονομικών διεργασιών β) υγεία και ασθένεια ως πολυδιάστατο συνεχές. Αξιολόγηση συμπτωμάτων αλλά και υγειογενετικών διεργασιών
2. εστίαση στη σχέση, η σημασία της αλληλεπίδρασης (κυκλική αιτιότητα)
3. η πραγματικότητα δεν αποτελεί αντικειμενική ανακάλυψη αλλά υποκειμενική κοινωνική γλωσσική κατασκευή. Ενδιαφέρον για ψυχοκοινωνικές αλλαγές, πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, βιολογικές ανακαλύψεις («υποκειμενικός πολιτισμός»)
4. η συγκατασκευή της πραγματικότητας στα πλαίσια της θεραπευτικής σχέσης και ο εαυτός του θεραπευτή
5. η σημασία της αφήγησης (επιλογή ιστοριών, περιεχόμενο, συγκρότηση, ύφος)
6. οι σχέσεις στην οικογένεια και η επίδρασή τους στο μοτίβο συναισθηματικής συνδιαλλαγής του ενήλικα (η σημασία του συναισθηματικού δεσμού)
7. αξιοποίηση των ευρημάτων νευροεπιστημών στην ψυχοθεραπεία
8. ψυχοθεραπεία σε στάδια

ΣΚΟΠΟΣ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Να προσφέρει στο θεραπευόμενο μια γνωστικοσυγκινησιακή διορθωτική εμπειρία σε σχέση με περιορισμούς που έχει υποστεί στην ανάπτυξή του, η οποία θα του επιτρέψει να κατανοήσει και να αποδεχθεί ευρύτερα τον εαυτό του και τους άλλους και να διευρύνει το ρεπερτόριο των συναισθηματικών και συμπεριφορικών του αντιδράσεων, ώστε να διαχειρίζεται με πιο εύλεκτο και αποτελεσματικό τρόπο την πραγματικότητα, τις σχέσεις και τον εαυτό του και να κατευθύνει τη ζωή του με μεγαλύτερη σαφήνεια και ελευθερία.

Ερωτήματα που θέτει ο θεραπευτής αφορούν:

- *systems* (χαρακτηριστικά και δομή γονεϊκής οικογένειας και τωρινής, μοτίβα επικοινωνίας, σχεσιακή-αλληλεπιδραστική αντίληψη της πραγματικότητας)
- *attachment* (τύπος συναισθηματικού δεσμού, διαχείριση συναισθήματος, προσδοκίες για σχέσεις/μεταβιβάσεις, θεραπευτική σχέση)
- *narrative* (φωνή με την οποία εξιστορούνται οι ιστορίες, βασικό/ά θέματα ζωής, συγκρότηση αφήγησης)
- *neuroscience* (σύνδεση με attachment και άδηλη μνήμη, ερεθίσματα στο σήμερα δραστηριοποιούν κυκλώματα ανεπεξέργαστων συναισθημάτων (π.χ. φόβοι απώλειας, απόρριψης, θανάτου, τραυματική εμπειρία) που μοιάζουν ασύνδετα ή αναντίστοιχα από τα τωρινά ερεθίσματα, ολιστική αντίληψη της λειτουργίας του οργανισμού, ερμηνεία αντιστάσεων).

ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

α. Ανάπτυξη μιας συστημικής/αλληλεπιδραστικής θεώρησης για τις σχέσεις, το παρελθόν και το παρόν, το άτομο και το πολιτισμικό του πλαίσιο, για πλευρές του εαυτού του. Ο θεραπευόμενος εξελίσσει τον άκαμπτο τρόπο σκέψης τύπου άσπρο-μαύρο, κατανοεί τη δυναμική των σχέσεων και αποφεύγει την ενοχοποίηση ή θυματοποίηση του εαυτού ή του άλλου. Αυτό ενισχύει την ευελιξία του στη διαχείριση δυσκολιών και αυξάνει την αίσθηση επιρροής του στα πράγματα, μειώνοντας έτσι την αίσθηση στασιμότητας και εγκλωβισμού και τη βλάβη του χρόνιου στρες.

β. Επαφή με όλα τα συναισθήματα. Τα βαθύτερα αίτια των δυσκολιών συνδέονται με πολύ επώδυνα συναισθήματα, που δυσκολευόμαστε να βιώσουμε, με τεράστιο κόστος για την ψυχική και τη σωματική μας υγεία. Τα βιοφυσιολογικά συμπτώματα όταν συγκρατούμε σκέψεις και συναισθήματα είναι η αύξηση της κορτιζόλης με συνέπεια ταχυκαρδία, αύξηση της αναπνοής, τρεμάμενα χέρια κλπ, εμπειρία που μεταφράζεται από τον οργανισμό ως μεγάλο και αδιάκοπο στρες. Η βίωση, επεξεργασία και έκφραση των «απαγορευμένων» συναισθημάτων αποτελεί έναν από τους βασικότερους στόχους της ψυχοθεραπείας.

γ. Περισσότερο συγκροτημένη αφήγηση. Οι άνθρωποι που αποκτούν βαθύτερη κατανόηση της εσωτερικής και εξωτερικής πραγματικότητας και είναι σε επαφή με όλα τα συναισθήματά τους αποκτούν πιο συγκροτημένη αφήγηση: άμεσα και σαφή μηνύματα χωρίς περιφερειακό λόγο, ούτε υπερβολικά μεγάλη απόσταση από το συναίσθημά τους ('αποστειρωμένη') ούτε βύθιση στο συναίσθημα τους ('μελοδραματική'), δημιουργεί στον ακροατή ή αναγνώστη όχι μόνο νοητική και συναισθηματική κατανόηση (ενσυναίσθηση). Ο ομιλητής αναγνωρίζει τις αντιφάσεις του και τις αντιμετωπίζει ως κάτι φυσιολογικό («Άλλες φορές νιώθω έτσι και άλλες αλλιώς...») ή « ξέρω ότι πριν έλεγα άλλα, αλλά ισχύει και αυτό...».

δ. Ανάπτυξη εσωτερικής ασφάλειας: Τα παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς οι οποίοι τους επιτρέπουν να εκφράζουν όλα τα συναισθήματα τους, και οι οποίοι ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους, τα βοηθούν να εσωτερικεύουν μια θετική εικόνα για τον εαυτό τους και μια συμπονετική φωνή που σε όλη τους τη ζωή λέει: «Ό,τι και να συμβεί μπορώ να τα καταφέρω», «Ό,τι λάθος και να κάνω, οι άλλοι με αγαπούν, αξίζω». Γίνονται έτσι ασφαλείς ενήλικοι που κάνουν ισότιμες, ικανοποιητικές σχέσεις και δε βαραίνουν τα παιδιά τους με προσδοκίες κάλυψης των δικών τους εσωτερικών κενών. Στην ψυχοθεραπεία η τραυματισμένη εσωτερική ασφάλεια αποκαθίσταται σταδιακά με τη δημιουργία ενός εσωτερικού συμπονετικού διαλόγου με τον ιδανικό εσωτερικό γονέα ή -θεραπευτή. Αυτό επιτυγχάνεται με την καλλιέργεια «εναλλακτικών» συμπονετικών φωνών, οι οποίες, αρχικά αδύναμες, καλούνται να δυναμώσουν και να απαντήσουν σε κυρίαρχες επικριτικές ή απαιτητικές φωνές που συντηρούν έναν αρνητικό μονόλογο. Οι κυρίαρχες φωνές συνδέονται συνήθως με τη φωνή ενός ή και των δυο γονέων, και μεταφέρουν φιλτραρισμένες διαγενεολογικές αξίες και κυρίαρχες κοινωνικές - πολιτισμικές αντιλήψεις.

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Στόχος της εποπτικής διαδικασίας είναι η από κοινού δημιουργία ενός συνεργατικού κλίματος που θα επιτρέψει στο κάθε μέλος της εκπαιδευτικής ομάδας να παρουσιάζει με ελευθερία και ασφάλεια θέματα που αφορούν σε κλινικές περιπτώσεις, σε εργασιακές σχέσεις και σε ζητήματα εαυτού που συνδέονται με το ρόλο του θεραπευτή. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, είναι απαραίτητο να συμβάλλουμε όλοι συντονίστρια, ομιλητής και ακροατές/ σχολιαστές. Ο ομιλητής οφείλει να προετοιμάζει το εποπτικό θέμα που θα παρουσιάσει ώστε η περιγραφή να είναι σαφής και περιεκτική και να καταλήγει στο εποπτικό του αίτημα. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες και η συντονίστρια οφείλουν να ακούν με προσοχή και να διατυπώνουν τα ερωτήματα και τα σχόλια τους με σεβασμό προς τον εποπτευόμενο, αποσκοπώντας στην υποστήριξη της εξέλιξης και όχι στην επίδειξη ή σύγκριση γνώσεων. Η δημιουργία ενός κοινού χώρου όπου επιτρέπεται η διαφορετικότητα και τα λάθη και όπου ο καθένας μπορεί να αναπτυχθεί με το δικό του ρυθμό και γόνιμης μαθησιακής διαδικασίας. Οι ακροατές προτείνεται να διατυπώνουν τις απόψεις τους αξιοποιώντας τις βασικές αρχές ανατροφοδότησης κατά Mason:

- 1. Αυτό που άκουσα είναι ότι...*
- 2. Αυτό που πρόσεξα/παρατήρησα είναι ότι όταν...*
- 3. Αναρωτιέμαι για το αν... μήπως θα μπορούσε...*
- 4. Δεν μου είναι ξεκάθαρο/Θα ήθελα να ρωτήσω ...(τον θεραπευτή/τον θεραπευόμενο)*
- 5. Νομίζω ότι...*
- 6. Προτείνω να*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

SANE: Ένα συνθετικό συστημικό μοντέλο ψυχοθεραπείας

- Anderson, H. (2004). Διάλογος, Γλώσσα και πιθανότητες προς μια μεταμοντέρνα θεραπεία ή σύνδεση, συνεργασία και κατασκευή. *Μετάλογος*, 1, 15-23.
- Ανδρουτσοπούλου, Α. (2005). Συστημική και οικογενειακή θεραπεία: Κριτική ανασκόπηση των μετανεωτερικών εξελίξεων. *ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ*: 11(4).
- Ανδρουτροπούλου, Α. & Μπαφίτη, Τ. (2015). Το εργαλείο αξιολόγησης: Qualitative Criteria for Coherence in Narratives (QCCN): Εφαρμογές στην ψυχοθεραπεία. Κείμενο εργασίας του «Λόγω Ψυχής» - Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Έρευνας στη Συστημική Ψυχοθεραπεία. Νο 2015/3, Αθήνα.
- Androutsopoulou, A. Bafiti, T. & Kalarritis, G. (2014). The Enriched Systemic Perspective SANE-System Attachment Narrative Encephalon®: Selected Training Guidelines for Clinical Practice. *Human Systems: The Journal of Therapy, Consultation & Training* No25, 161-176.
- Androutsopoulou, A., Bafiti, T., & Kalarritis, G. (2013). The enriched systemic perspective SANE- System Attachment Narrative Encephalon: Selected training guidelines for clinical practice. Working Paper of the Training and Research Institute for Systemic Psychotherapy. No 2013/2.
- Androutsopoulou, A., Thanopoulou, K., Economou, E., Bafiti, T. (2004). Forming criteria for assessing the coherence of clients' life stories: A narrative study. *Journal of Family Therapy*, 26, 383-405.
- Bannister, D. (1968). The myth of physiological psychology. *Bulletin of the British Psychological Society*, 21, 229-231.
- Bennun, I. (1988). Systems theory and family therapy. In E. Street & W. Dryden (Eds) *Family Therapy in Britain*. Milton Keynes: Open University Press
- Birtchnell, J. (2001). Relating therapy with individuals, couples and families. *The Journal of Family Therapy*, 23, 63-84.
- Constantine, L.L. (1986.) Systems in General. Basic General Systems Theory. In: L.L.Constantine (ed.) *Family Paradigms*. New York: Guilford Press.
- Corey, G. (1997). *Theory and practice of counselling and psychotherapy*. Pacific Grove: Brooks/Cole.
- Dallos, R. & Vetere, A. (2009). *Systemic therapy. Attachment Narratives*. Routledge.
- Dies, R.R. (1994). The Therapist's Role in Group Treatments. In: H.S.Bernard and K.R.Mackenzie (Eds). *Basics of Group Psychotherapy*. New York: Guilford Press.
- Goldenberg, I. & Goldenberg, H. (2005). *Οικογενειακή θεραπεία. Μια επισκόπηση*. Έλλην.
- Goldenberg, I. & Goldenberg, H. (2000). *Family therapy: An overview*. Brooks/Cole.
- Hill, C.E., & O'Brien, K.M. (1999). *Helping skills*. Washington: American Psychological Association
- Hoffman, L. (2001). *Οικογενειακή Θεραπεία: Μια προσωπική ιστορία*. Θεσσαλονίκη: University studio Press.
- Hoffman, L (1990). Το συστημικό πρότυπο. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 30, 72-83.
- Καλαρρύτης, Τ. Μπαφίτη (Επιμ.) (2005). *Σώμα υγιές σε νου υγιή*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Katakis, C. (1989). Family therapy without a family: towards a unifying approach to systemic psychotherapy. In: C.Katakis (ed.). *Unifying Concepts and their applications. Collected Papers*. Athens: Laboratory for the Study of Human Relations.
- Κατάκη, Χ. & Ανδρουτσοπούλου, Α. (2005). *Με χάρτη και πυξίδα: αφηγήσεις συστημικής ψυχοθεραπείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Κατάκη, Χ. & Ανδρουτσοπούλου, Α. (2003). *Με γόμα και καθρέφτη: εννιά ιστορίες συστημικής ψυχοθεραπείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Minuchin, S. (2000). *Οικογένειες και οικογενειακή θεραπεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπαφίτη, Τ. (2009). Εκπαίδευση στο συνθετικό μοντέλο συστημικής ψυχοθεραπείας. Στο Τ. Μπαφίτη και Γ. Καλαρρύτη (Επιμ.) *Συστημική προσέγγιση: θεωρήσεις και εφαρμογές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπαφίτη, Τ. (2009). Το συνθετικό μοντέλο συστημικής διάγνωσης και η αξιοποίησή του στην ψυχοθεραπεία. Στο Τ. Μπαφίτη, Γ. Καλαρρύτη (Επιμ.), *Συστημική προσέγγιση: Θεωρήσεις & Εφαρμογές*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Μπαφίτη Τ., (2005). Απ' τα δεσμά στους δεσμούς: σχέσεις που «αρρωσταίνουν», σχέσεις που θεραπεύουν. Στο Γ. Καλαρρύτης, Τ. Μπαφίτη (Επιμ.), *Σώμα υγιές σε νου υγιή*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Μπαφίτη, Γ. Καλαρρύτη (Επιμ.)(2009). *Συστημική προσέγγιση: Θεωρήσεις & Εφαρμογές*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Napier, A.Y. (1995). *Το ζευγάρι, ο εύθραυστος δεσμός*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Napier, A.Y., & Whitaker, C. (1987). *Οικογένεια..* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νασιάκου, Μ. (2000). Η συστημική προσέγγιση στην ψυχοθεραπεία σήμερα. Μια εξελικτική πορεία. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 70, 32-45.
- Παπαδιώτη- Αθανασίου, Β. (2000). Η συστημική προσέγγιση στην ψυχοθεραπεία σήμερα. Μια εξελικτική πορεία. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 70, 32-45.
- Pittman, F.S. (1984). Wet cocker spaniel therapy: An essay on technique in family therapy. *Family process*, 23
- Πολέμη-Τοδούλου, Μ., Βασιλείου, Β., Βασιλείου, Γ. (2003). Η διεργασία της ομάδας δια μέσου της πολιτισμικής αλλαγής. *Μετάλογος-Συστημικές προσεγγίσεις και ψυχοθεραπεία*, 4, 82-100.
- Roland, J.S. & Williams, J.K. (2005). Toward a biopsychosocial model for 21st century genetics. *Family Process*, 44, 3-24.
- Σακκάς, Δ. (1994). Η ανάπτυξη της οικογενειακής θεραπείας όπως τη ζήσαμε: Συνέντευξη με τους Γιώργο και Βάσω Βασιλείου. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 45, 11-21.
- Satir, V. (1988). *Πλάθοντας ανθρώπους*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Simon, R. (Ed.) (1992). *One on one. Conversations with shapers of family therapy*. Washington, DC: The Family Therapy Network.
- Stierlin, H. (2003). Οικογενειακή θεραπεία προς τα πού; *Μετάλογος*, 3, 5-19.
- Street, E. (1994). *Counselling for family problems*. London: Sage.
- Τριανταφύλλου, Φ. (2004). Η τελευταία ομιλία του Gianfranco Cecchin στη Θεσσαλονίκη. *Μετάλογος*, 5, 101-118.
- Τομαράς, Β. & Ουλής, Π. (1996). Οι ρίζες της ψυχοθεραπείας στην αρχαία Ελλάδα. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 54, 79-85.
- Watzlawick, P. (1981). Δομές της ψυχωσικής επικοινωνίας. Στο βιβλίο του Υ. Winkin (επιμ.), *Επικοινωνία*. Αθήνα: Μάγια, 1993.
- Yalom, I. (2006). *Θεωρία και πράξη της ομαδικής ψυχοθεραπείας* Αθήνα: Άγρας.. (βλ. κεφ. 5, 6, 7).

Άλλες προσεγγίσεις στην ψυχοθεραπεία: Ομοιότητες και διαφορές

- Bott, D. (2001). Client-centred therapy and family therapy: A review and commentary. *Journal of Family Therapy*, 23, 361-377.

- Corey, G. (2005). *Θεωρία και πρακτική της συμβουλευτικής και της ψυχοθεραπείας*. Ελλην.
- Dryden, W. (1996). Rational Emotive Behaviour Therapy. In: W.Dryden (ed). *Handbook of Individual Therapy*. London, Sage.
- Κοσμίδου-Hardy, X., & Γαλανουδάκη-Ράπτη, Α. (1996). Συμβουλευτική: Θεωρία και πρακτική. Αθήνα: Εκδόσεις Ασημάκη.(βλ. κυρίως Μέρος Ι)
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (1993). Συμβουλευτική ψυχολογία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. (βλ. κυρίως Μέρος Ι)
- Ο'Leary, E. (1995). *Η Θεραπεία Gestalt*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Παπακόστας, Ι. (1994). *Γνωσιακή ψυχοθεραπεία. Θεωρία και πράξη*. Ινστιτούτο έρευνας της συμπεριφοράς.
- Rogers, C. (2006). *Το γίνεσθαι του προσώπου*. Αθήνα, Ερευνητές.
- Rogers, C. (2006). *Ένας τρόπος να υπάρχουμε*. Αθήνα, Ερευνητές.
- Rogers, C. (1991). *Ομάδες συνάντησης*. Αθήνα, Δίοδος.

Θεραπευτική σχέση-ο ρόλος του θεραπευτή

- Byng-Hall, J. (1995). Secure enough to improvise. In J. Byng-Hall's, *Rewriting family scripts*. N.Y.: The Guilford Press.
- Bayne, R. (1997). Survival. In: I.Horton and V.Varma (Eds). *The Needs of Counsellors and Psychotherapists*. London: Sage.
- Brammer, L.M., MacDonald, G. (1999). *Helping: What Does It Mean? The Helping Relationship. Process and Skills*. Boston: Allyn & Bacon
- Brammer, L.M., MacDonald, G. (1999). *Characteristics of Helpers. The Helping Relationship. Process and Skills* Boston: Allyn & Bacon
- Constantine, L.L. (1986). You and Yours. The Self in Family Therapy. In: L.L.Constantine (ed.). *Family Paradigms*. New York: Guilford Press.
- Deewatts-Jones,T. (2010). Location of Self: Opening the Door to Dialogue on Intersectionality in the Therapy Process. *Family Process*, 49:405–420.
- Derlega, V.J. et al (1991). Overview of Theory and Research on Therapy as a Personal Relationship. In: V.J.Derlega et al (Eds.). *Psychotherapy as a Personal Relationship*. New York: Guilford Press.
- Derlega, V.J. et al (1991). Roles in the Therapy Relationship. In: V.J.Derlega et al (Eds). *Psychotherapy as a Personal Relationship*. New York: Guilford Press.
- Derlega, V.J. et al (1991). Development of the Therapy Relationship. In: V.J.Derlega et al (Eds) *Psychotherapy as a Personal Relationship*. New York: Guilford Press.
- Doherty, W., & Sykes Wylie, M. (1995). The good therapist. *Family Therapy Networker*, November/December, 21-24.
- Flaskas, C. (2002). Commentary- Border crossing and the integrity of frameworks. *Journal of Family Therapy*, 24, 222-231.
- Feltham, C. (1998). In search of Meaning and Sanity. In: C.Feltham (ed). *Witness and Vision of the Therapists*. London: Sage.
- Goldklank, S. (1986). My family made me do it: the influence of family therapists' families of origin on their occupational choice. *Family Process*, 25 (2).
- Melito, R. (2003). Values in the role of the family therapist: Self-determination and justice. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29(1): 3-11.
- Nichols, M.P. (1998). The Therapist as an Authority Figure. *Family Process*, 32: 163-165.

- Real, T. (1990). The Therapeutic Use of Self in Constructionist/Systemic Therapy. *Family Process*, 29:255-272.
- Rober, P. (2011). The therapist's experiencing in family therapy practice. *Journal of Family Therapy*, 33: 233–255.
- Roberts, J. (2005). Transparency and Self-Disclosure in Family Therapy: Dangers and Possibilities. *Family Process*, 44:45–63.
- Thorne, B. (1997). Spiritual Responsibility in a Secular Profession. In: I.Horton and V.Varma (Eds). *The Needs of Counsellors and Psychotherapists*. London: Sage.
- Safran, J.D. and Kraus J. (2014). Alliance Ruptures, Impasses, and Enactments: A Relational Perspective. *Psychotherapy*, 51(3): 381-387.
- Schwarz Hirschhorn, D. (1999). Postmodern ethics and our theories: doing therapy versus being therapists, *Journal of Systemic Therapies*, 18(4), 18-41.
- Seikkula, J. and Trimble, D. (2005). Healing Elements of Therapeutic Conversation: Dialogue as an Embodiment of Love. *Family Process*, 44:461–475.
- Simon, G.M., (2006). The Heart of the Matter: A Proposal for Placing the Self of the Therapist at the Center of Family Therapy Research and Training. *Family Process*, 45:331–344.
- Singer, M. (2005). A twice-told tale: A phenomenological inquiry into clients' perceptions of therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(3): 269-281.
- Sundet, Rolf (2011) Collaboration: Family and therapist perspectives of helpful therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 37,2,236-249.
- Whitaker, C.A. and Bumberry, W.M. (1988). Person of the Therapist: Personal Integrity and Professional Role Structure. In: C.A .Whitaker and W.M. Bumberry (Eds). *Dancing with the Family. A Symbolic – Experiential Approach*. New York: Brunner / Mazel.